

Machteld Van de Perre, *Redt & Helpt U Zelfen & Elkander of hoe de daensistische beweging de sociale problemen bestreed*, Gent, Provinciebestuur van Oost-Vlaanderen, Dienst 91: Kunst en Cultuur i.s.m. het Daensarchief en het Museum voor de Vlaamse Sociale Strijd (DAVS), 1997, 304 p., ill. (Bijdragen Museum van de Vlaamse Sociale Strijd, nr. 14)

Deze publicatie, die vergezeld ging van een tentoonstelling in Aalst, richt een zaal in van het vooralsnog virtuele Museum van de Vlaamse Sociale Strijd. Het betreft een initiatief dat geïnitieerd en begeleid werd door het Provinciebestuur van Oost-Vlaanderen, in samenwerking met een aantal archiefinstellingen in Vlaanderen (ADV.N, AMSAB, DAVS, KADOC, Liberaal Archief). De auteur behandelt de verwezenlijkingen van de daensistische beweging op sociaal-organisatorisch vlak. Rekening houdend met de belangrijke flamingantische connotaties in de beweging vóór de Eerste Wereldoorlog en met de inlijving van het daensisme door het Vlaams-nationalisme na de oorlog, is die geschiedenis deels ook die van de Vlaamse beweging geworden.

Om het ontstaan van de beweging te situeren schetst Frans-Jos Verdoodt, in de inleiding, de brede maatschappelijke hoofdlijnen van de negentiende eeuw in België; Machteld Van de Perre zelf overloopt dan, vooraleer zij het verhaal aanvat, de sociale achtergrond en de sociale voorzieningen van die periode in het bijzonder. Achteraan volgt nog een overzicht van de belangrijkste sociale wetgeving tussen 1850 en 1914.

Het eigenlijke verhaal bestaat uit twee delen, gescheiden door de Eerste Wereldoorlog. Vóór 1914 lag de nadruk in de daensistische beweging op de sociale strijd, na 1918 schoof het Vlaams-nationalisme steeds meer op de voorgrond.

De auteur bespreekt eerst in detail het programma van de daensistische Christene Volkspartij, de eerste autonome vlaamsgezinde politieke partij met een uitgesproken cultureel, sociaal en economisch profiel. De sociale visie van de partij varieerde tussen de immobilistische lantsaanvaarding, voorgestaan door de conservatieve katholieken, en het revolutionaire van de socialisten; ze eiste ook de erkenning van het Nederlands op bestuurlijk, rechterlijk en wetgevend vlak. Ze streed voor de verbetering van de materiële levensvoorwaarden van het werkvolk. Ook de culturele ontwikkeling vormde hierbij middel en doel. Het daensisme en de Vlaamse beweging stonden rond de eeuwwisseling samen een cultuurflamingantisme voor, waarbij de flaminganten de ontvoogding langs het onderwijs meer

met behulp van een elite wilden verwezenlijken.

Vóór de oorlog ontstond, binnen de door externe en interne oorzaken, politiek vaak machteloze daensistische structuur, een wildgroei van sociale organisaties: ziekenkassen, vakbonden, samenwerkende maatschappijen, persorganen. Er deed zich een concentratie op het platteland voor, bij de kleine boeren, de landarbeiders, de kleinere middenstand en de dorpsnotabelen. Bij het stedelijke proletariaat, waar het socialisme al wortel had geschoten, kende de beweging veel minder succes. Leverde de oprichting van de ziekenbonden bevredigende resultaten op, voor de creatie van vakbonden was een grotere inspanning vereist, die bovendien veel minder succesvol bleek, uitgezonderd in de steenbakkerijen. Wat de coöperatieven betreft beperkte men zich, om mogelijke concurrentie met een aanzienlijk deel van het eigen kiespubliek van stedelijke kleinhandelaars en kleine zelfstandigen uit de weg te gaan, tot landelijke gemeenten en tot sectoren als de landbouw-industrie, die niet door die groepen bestreken werden. In de culturele werking speelde vooral de daensistische pers een hoofdrol.

De waterscheiding tussen het sociale en het Vlaams-nationale als hoofdthema, kondigde zich aan, toen een groep jong-daensisten zich tijdens de Eerste Wereldoorlog in het activisme engageerde onder de leiding van Hector Plancquaert. Zij zouden na de oorlog in de Frontpartij het geschikte alternatief vinden om de Vlaamse strijd voort te zetten. Daarenboven was de meest wezenlijke rol van de Christene Volkspartij, als alternatieve christelijke en democratische partij, na de oorlog de facto uitgespeeld, onder meer door de hervormingsgezinde katholieke beweging en de stevigheid van het netwerk van socialistische syndicaten en coöperaties. De vroegere daensistische kiezers onder het stedelijk werkvolk liepen over naar de socialisten, de landelijke boeren naar de katholieken. Voor een derde groep, met de ex-jong-daensisten, was er geen andere uitweg meer dan de uitgesproken flamingantische richting, in de Frontpartij. Vooral na de smelting van de twee partijen in 1923 verdween het sociale element meer en meer naar de achtergrond: zelfbestuur werd de centrale doelstelling. De daensistische sociale organisaties werden geleidelijk overgenomen. Bij veranderingen en persoonswisselingen die hiermee gepaard gingen, werd volgens de auteur minder omzichtig te werk gegaan dan al eens wordt beweerd. Kritisch ingestelde daensisten werden na verloop van tijd aan de kant geschoven. Aalst werd van een vooroorlogs centrum van de daensistische beweging en aanverwante organisaties tot een naoorlogs centrum van Vlaams-nationale sociale organisaties en persorganen. Toch werd de daensistische erfenis naar buitenuit nooit verloochend: men haalde immers zijn aanhang uit dezelfde groep van middenstanders, plattelandsbewoners, boeren en (seizoen)arbeiders. Maar een reële invloed op de ontwikkelingen hadden de oud-daensisten niet meer. Een laatste, vruchteloze poging van oud-daensisten, onder impuls van Karel Leopold Van Opdenbosch, was de Vlaamsch Nationale Democratische Partij, die democratie, Vlaams-nationalisme en godsvrede voorstond, tegen

de meer en meer anti-parlementaire hoofdstroming in. De enkele onafhankelijke organisaties die tijdens het interbellum bleven bestaan, zoals de West-Vlaamse Ziekenkas Helpt Elkander in Kortrijk, vormden uitzonderingen. De grote organisaties zoals de overkoepelende Landsbond der Vlaamsch Nationale Mutualiteiten, het Vlaamsch Nationaal Syndicaat – dat evenwel niet echt een opvolger van de daensistische vakbonden was –, de Samenwerkende Maatschappij Volksverheffing en ook de krant *De Werkman* waren reeds lang volledig Vlaams-nationalistisch geworden. Maar ook nu hadden ze, net als vóór de oorlog, slechts een beperkte weerklank bij de bevolking. Van de Perre oordeelt dat de daensistische organisaties (en hun naoorlogse opvolgers) uiteindelijk enkel in de ziekteverzekering een tastbaar verschil hebben gemaakt; voor het overige speelden ze eerder de rol van aanbrengrer van nieuwe ideeën.

Deze geschiedenis wordt door de auteur zeer gedetailleerd, maar tegelijk op een zeer overzichtelijke wijze en in een heldere taal verteld. Dat was, gezien het kluwen aan organisaties, zeker geen sinecure. Daarenboven betreft het hier niet louter een samenvatting van voordien verschenen studies: voor heel wat voorheen onontsloten hoofdstukken werd er aan fundamenteel archiefonderzoek gedaan. Hierbij was het materiaal van na de Eerste Wereldoorlog veelvuldiger aanwezig, wat uiteraard het verhaal betreffende de Vlaams-nationale ‘overname’ ten goede is gekomen. Al dit materiaal in een nog hanteerbaar boek samenbrengen heeft wel geleid tot het gebruik van een wat klein ogend lettertype. Bij het refereren aan het bronnenmateriaal gebruikt de auteur soms de termen ‘archief’, ‘fonds’ en ‘papieren’ door elkaar. Die schoonheidsfoutjes doen uiteraard niets af aan de waarde van dit handzaam, rijk geïllustreerd standaardwerk betreffende de daensistische beweging.

LUC BOEVA

DE ROEST D’ALKEMADELAAN 12, B-2600 BERCHEM-ANTWERPEN